

**BOSNA'DA OSMANLI DÖNEMİNE AİT EDEBİYAT
ARAŞTIRMALARI VE NAMİK KEMAL'İN BOŞNAKÇA'YA TERCÜME
EDİLEN ESERLERİ**

**RESEARCH LETTERS TO THE OTTOMAN PERIOD IN BOSNIA AND
NAMİK KEMAL'S WORKS TRANSLATED INTO BOSNIAN**

İrfan MORİNA*

Lindita LATİFİ (XHANARİ)*

Öz

Boşnaklar Balkanlarda Türk'ü anlayan, onu seven,dilini, kültürünü benimsemeyen, onun gibi olmaya çalışan bir halktır. Boşnak çocukları Osmanlı döneminde İstanbul'a gidip orada dil, edebiyat ve diğer alanlarda aldıkları bilgileri, daha sonra kendi memleketlerine taşımışlardır. Bir taraftan İstanbul'da orijinal edebiyat eserleri okuyor diğer taraftan da bu eserleri Boşnakçaya tercüme ile uğraşıyorlardı. Bilhassa Tanzimat edebiyatının ilk ürünleri Boşnak halkına sunulur. Bunlar arasında yer alan şair ve yazarlardan biri de hiç kuşkusuz Vatan şairimiz Namık Kemaldir. Bilindiği gibi Namık Kemal'in "Zavallı Çocuk" adlı tiyatro eseri Türkiye'de ilk defa 1890 yılında basılır. Bir yıl geçmeden 1891'de "Siroto Djete" adıyla Hilmi Muhibiç tarafından Boşnakçaya tercüme edilir. Asıl dikkat çekici olan "Vatan Yahut Silistre" adlı tiyatro eseridir. Eser, İstanbul'da olduğu gibi Balkanlarda da büyük yankı uyandırmış olmalıdır ki, Boşnaklar onu birkaç kez tercüme eder. Bu alandaki ilk tercüme, Ahmet Naim'in 1916 yılında "Mostar" dergisinde yaptığı tefrikadır.

Anahtar kelimeler: Namık Kemal, Balkanlar, Bosna, Tercüme.

Abstract

In the Balkans is not possible to find a nation different than the Muslims of Bosna that like, understand and accept the Turkish Culture more than they do.

At the time of Ottomans Bosnian children went to Istanbul where they study language, literature and various branches and carried them in their country. On the one hand they read Turkish literature and on the other hand they attempt

---

* Prof. Dr., Prishtina Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

* Doç. Dr., Tiran Üniversitesi, Tarih-Filoloji Fakültesi, Lengüistik Departmanı Öğretim Üyesi.

to translate it in their own language. So the first Turkish literature like novel, story, theater and the kinds of poems submitted to the Bosnians.

Namık Kemal undoubtedly is one of our writers that was mostly read in Bosna. As we know the book "Zavallı Çocuk" (Poor Children) of Namık Kemal in Turkey for the first time was printed in 1890. After a year (in 1891) this book was translated in Bosnian language with the name "Siroto Djete" by Hilmi Muhibic.

The theater book called "Vatan Yahut Silistre" must draw too much attention also in Bosna as it did in Istanbul because it was translated many times in Bosnian language. The creation "Vatan Yahut Silistre" for the first time was translated by Ahmet Naim in 1916 and printed in "Mostar" magazine.

Keywords: Namık Kemal, Balkans, Bosnia, translation.

1. Giriş:

1463'te Fatih Sultan Mehmet'in Bosna-Hersek'i fethetmesinden sonra, Hıristiyanlığın Boğomil mezhebinden toplu olarak Müslümanlığa geçen Boşnaklar, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki en imtiyazlı tebaalarından biri olmuştur. Sırlar, Osmanlı döneminde Müslüman olan ve her dönemde Türkler 'den yana tavır alan bu komşularına bu gün bile Turçin (Türk) adı verirler. Osmanlı vezirleri arasında çok sayıda Boşnak asıllı tanınmış sima vardır. Sokullu Mehmed Paşa, Hadım Sinan Paşa, Damat İbrahim Paşa, Kara Davut Paşa, Topal Recep Paşa, Mostarlı Mustafa Paşa, Tiryaki Hasan Paşa ve Cezzar Ahmed Paşa gibi bazıları çok meşhur olan 22 Osmanlı sadrazamı Boşnak asıllıdır. Ayrıca Bosna-Hersek'teki önemli bina ve eserlerin tamamına yakını Osmanlı mührü taşır.

1878 Berlin Kongresi kararı ile Avusturya- Macaristan yönetimine terk edilen Bosna-Hersek, Birinci Dünya Savaşı'nda Avusturya-Macaristan Devleti yenilince Sırbistan Krallığı'na bırakılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar Sırbistan Krallığı'nın bir bölümü olan Bosna-Hersek, 1945'te savaş bittikten sonra Tito'nun kurduğu Yugoslavya Federasyonu'na dahil olur. 1992'de Yugoslavya Federasyonu dağılınca Bosna-Hersek de bağımsızlığını ilan etti. Bağımsızlık ilanının ardından Sırların saldırganlığı ile başlayan savaş, bütün dünyanın gözü önünde bir katliam ve ırz düşmanlığına dönüştü. Türkiye'nin çabaları ve soykırımın en insafsızları yola getirecek boyutlara ulaşması ile geçici de olsa bir barış ortamı sağlandı. Ancak siyasi belirsizlik henüz sona ermemiştir.

Eski Yugoslavya'daki Türk varlığının kültürel bakımdan önemli bir parçası olan Boşnaklar özellikle Osmanlı döneminde yazı dili olarak Türkçeyi benimsemişler ve Adni'den (1420-1474) son divan şairi Hersekli Arif Hikmet'e (1829-1903) kadar çok sayıda şair yetiştirmişlerdir. Boşnaklar, Osmanlı hakimiyeti altına girdikten sonra Doğu Avrupa'da yaşayan bir Doğu toplumu gibi davrandılar, Arap alfabesini benimsediler, Bosna Hersek'in Avusturya-Macaristan'a devredildiği 1878 yılına kadar 434 ilk okul, 43 medrese, bir çok lise, askeri okul, öğretmen okulu ve Vilayet Yüksek Okulu ile 12 sanat okulunda Türkçe olarak klasik İslam kültürü eğitimi görmekteydiler.¹

Bu dönemde Boşnaklar, hem günlük hayatta hem de yazı dili olarak kullandıkları Türkçeye kendi mahalli kültürlerinden kattıkları bazı unsurlarla Boşnak Türkçesi denebilecek bir hava kazandırdılar. Türkçeye ve klasik doğu kültürü ile bu kadar iç içe olmalarına rağmen Boşnaklar kendi mahalli dillerini ve kültürlerini de tamamen terk etmediler. Boşnakça ve Arap alfabesiyle ortaya konan mahalli kaynaklı edebiyata "Alhamiyado" adı verilmektedir. Bu edebiyatın ilk örnekleri 17. yüzyılın sonlarında verilmeye başlanmış, 19. yüzyılın sonlarına kadar da devam etmiştir. Bu edebiyatta ilahi, kaside ve hikaye türleri görülmektedir. Usküfi mahlasını kullanan Mehmet Hevayi (1601-1651) bu tür edebiyatın ilk öncülerinden biri olarak öğretici tarzda ilahiler kaleme almış ve ilk Türkçe-Boşnakça sözlük olan "Potur Şahidiye" adlı manzum sözlüğü yazmıştır. Türk Edebiyatı ve doğu kültürünün etkisi altında gelişen Boşnak Halk Edebiyatı'nda türkü formuna benzeyen "sevdalinka" adlı lirik şiirler ve baladlar çok büyük bir yere sahiptir.² "Hasanagitsa" (Hasan Ağa'nın karısı) adlı balat bütün Avrupa dillerine çevrilmiş ve çok büyük bir ilgi ve takdir görmüştür.

Modern Boşnak Edebiyatı Sırp ve Hırvatlarla olan yakın temas sebebi ile bir ölçüde bu milletlerden ve özellikle Avrupa edebiyatlarından etkilenmektedir. Ancak bütün Boşnak yazar ve şairlerinde mahalli kültürün ve bu arada Osmanlı döneminin değişik renk ve tonlarına rastlanır. Son yıllarda çağdaş Boşnak Edebiyatı'ndan Mehmet Selimoviç'in Derviş ve Ölüm (1973), İzzet Sarayliç'in Sunu (1974) adlı romanları ve Ahmet Hromoçiç'in hikayeleri Türkçe 'ye çevrilmiştir.

2. Bosna'da Osmanlı Dönemine Ait Edebiyat Araştırmaları:

1 Avdo Sućeska (1980), *Osmanlı İmparatorluğunda Bosna*. Prilozi za orijentalnu Filologiju III.

2 Butorovic, Dzenana (1997), "Boşnak Sözlü Edebiyatı Hakkında Birkaç Söz" (çev.: K. Filan), Türk Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, S. 409, Ocak 1997, s. 295-299.

Osmanlı yönetiminde uzun süre kalan Boşnaklar, devletin, idari, askeri, ilmi ve edebî alanlarında önemli konumlara yükselmişlerdir. XVI ve XVII. yüzyıllar içinde 22 Bosnalı sadrazam Osmanlı Devleti'nde görev yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun kültür çevresine giren Boşnaklar, Türkçe eserler vermeye başlamışlar, hatta o devir kültür icaplarına göre Arapça, Farsça kitaplar da meydana getirmişlerdir. Bir kısmı yazma, bir kısmı da basma olan bu eserler ve bunların müellifleri, Boşnak bilim adamlarının ilgisini çekmiş ve bunlar çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bu tarz çalışmalar, başka ülkelerde yapılan şarkiyat çalışmalarından oldukça farklıdır. Bu yüzden ki bu tarz çalışmaların Bosna'da tarihi de oldukça eskilere dayanır ve ilk çalışmalar XIX. yüzyılda başlamıştır: İbrahim Edhem Başagiç'in: "**Salname-i Vilayet-i Bosna'sı**"; Muhammed Tayyib Okiç'in: "**Eslafımız'ı**" Saffet Başagiç'in "**Kratka uputa u prošlosti Bosne i Hercegovine**" (Bosnasaray, 1912) adlı eseri; H. Adem Handzic'in "**El-cevheretü'l-esnâ fi terâcüml uleniâi ve şuarâi Bosna**" (Kahire, 1931) isimli çalışması; Hazım Şabanoviç'in "**Knjizezmost muslimana BiH na orijenialnim jezicima**" (Sarejevo, 1973) adlı değerli kitabı bunların en önemlileridir. Bu çalışmalara son günlerde çok değerli bir yenisi katıldı. Bosnalı bir başka araştırmacı, Dr. Fehim Nametak, Bosna-Hersek bölgesinde Türkçe yazan müellifleri bir kitapta toplayıp yayınladı.³ Öte yandan, Bosna-Hersek'in, Avusturya-Macaristan egemenliği altına girmesi, Boşnakların toplumsal ve kültürel hayatını olumsuz yönde etkiledi. Boşnakçaya uygulanmış Arap harflerinin yerini, Latin alfabesinin almasıyla yayıncılık neredeyse durma noktasına geldi. Yeni dönemin ilk kitabı "**Risale-i Ahlak**" ismiyle, 1883 yılında Mehmed Beg Kapetanoviç Lyubuşak tarafından yayınladı.⁴ Boşnakların, Doğu-Batı arasındaki arabuluculuk rolünü ele alan "Halkın Varlığı" ve "Doğunun Varlığı" isimli kitapları ise, Çağdaş Boşnak edebiyatının yön verici eserleri oldu. Tevfik Fikret üzerine önemli bir inceleme kaleme alan Safvet-Beg Başagiç,⁵ doğu ve özellikle Türk şairlerin etkisinde kalmasına rağmen döneminin en yetenekli şairi olarak kabul gören Musa Çazim Çatiç, yeni dönemin en önemli isimleriydi. Osmanlı dönemi edebiyatını yaşatma çabasındaki Boşnak yazarlar, çoğu şiir ve düzyazılarında örf ve adetleri, doğup büyüdükleri köy ve şehirlerin eski havasını konu edindiler. Ancak Sırp ve Hırvat milliyetçiler, Boşnakların karşısına Sırp veya Hırvatlığı benimsemek ya da Türkiye'ye göç etmek gibi iki seçenekle çıkınca Boşnak yazarların

-
- 3 "Pregled Knjizevnog Stvaranja Bosansko-Hercegovackih Muslimana Na Turskom jeziku (Türkçe Yazmış Bosna-Hersek Müslüman Müellifler Üzerine Bir Gözlem).
  - 4 Behar, VII. Sene, Nu: 18, 1 Zilhicce 1324 (15 Ocak 1906), Saraybosna.
  - 5 Geçer, G. Osman (2009), Bosna-Hersek'te Bir Osmanlı Aydını: Salih Safvet Başgiç, Tuzla Kantonu Arşivi Yayınları, Saraybosna/Tuzla.

birçoğu Zagreb veya Belgrad'a taşınarak üçüncü yolu tercih ettiler. Kimi yazarlar ise, Osman Nuri Haçič gibi, yazı hayatından çekilmeyi tercih ettiler.

İki dünya savaşı arasındaki Boşnak edebiyatından bahsedildiğinde, Safet Bey Başagiç ve Musa Çazim Çatiç'in şiir anlayışını sürdüren, Hamza Humo, uzun yıllar "**Gayret**" isimli bir dergi çıkarmıştı. Humo'nun, 1927 yılında yayınlanan "**Grozdan'ın Kahkahası**" isimli romanı Çağdaş Boşnak edebiyatının temel eserlerindedir. Hamza Humo'nun romandaki başarısını Ahmed Muradbegoviç, hikâyede elde etmişti. Hikâyelerinde, Bosna şehir ve köylerindeki, doğu-batı ve İslam-Avrupa çatışması ağırlık basıyordu. Sırp-Hırvat-Sloven yöneticilerin toprak reformlarının ardından Boşnak ağa ve beylerin arazilerinin ellerinden alınmasıyla yaşanan dramı anlatan Aliya Nametak, ilgi çeken yazarlardan biridir. Hikâyeleri, hayatın dert ve kederini iyilik, inanç ve alınyazısı ile dengelemeye çalışan Boşnakların ifade zeminidir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki Bosna şiiri bahsinde Salih Aliç, Osman Çikiç ve Hamid Dizdar isimleri zikredilmesi gereken şairlerdir. Ancak yirmici yüzyıl Boşnak edebiyatının en önemli şairleri Mak Dizdar ve Skender Kulenoviç idi. Asıl adı Mehmedali olan Mak Dizdar, çok genç yaşta yazmaya başlamış ve on dokuz yaşında ilk şiir kitabını yayınlamıştır. Şiirdeki yerini, on sekiz yıl sonra yayınlanan Uyuyan Taş isimli kitabıyla kazandı. Özünde yerel öğeler bulunmasına rağmen evrensel değerlerle kaleme alındığından, Mak Dizdar şiiri yirminci yüzyılın en güçlü Boşnak şiiri olarak kabul edilmektedir. İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında Bosna şiirine damga vuran şairlerden Skender Kulenoviç, serbest nazımla yazmayı tercih etmişti. Alman işgaline karşı halk kahramanlığını savunan devrimci ve isyancı bir şairdi. Uç oğlunu yitiren ana için yazdığı şiir, savaş yıllarında ulusal marş olarak seslendirildi. Zagreb'de Kılavuz isimli Müslüman dergisini çıkaran Kulenoviç, yazdığı destanlar ile Bosna ve Yugoslavya edebiyatında önemli bir yer edinmişti. Skender Kulenoviç ve Hamza Humo gibi yazarlar, Nazizme karşı yürütülen Halk Kurtuluş Savaşı'nın etkisi altında ürün yayınladılar. Ancak Mak Dizdar, Nusret İdrizoviç, Meşa Selimoviç, İzet Sarayliç, Derviş Suşiç ve Hüseyin Tahmişiç gibi yazarlar devrim sonrası yıllardaki heyecan dolu söyleyişlerinden uzaklaştılar. Bu isimler dışında, Mustafa Arnavutoviç, Abdullah Sidran ve Cemaludin Aliç de, kendini kabul ettirmiş şairler arasında zikredilebilir. Bu şairler arasında, savaş sonrası Boşnak şiirinin en aykırı ismi, neredeyse her şiiri ayrı bir mesaj niteliğinde olan Abdullah Sidran'dır. Çağdaş Boşnak şiirinin bir sonraki kuşak temsilcileri ise, Cemaludin Latiç, Şemzedin

Mehmedinoviç ve Ziyad Sarayliç idi. Bu isimler içerisinde en çok bilinen Cemaludin Latiç'tir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kaleme alınan eserler konu ve yöntem yönünden zenginlik göstermektedir. Çağdaş Boşnak edebiyatının en bilinen isimlerinden Meşa Selimoviç, savaştan sonra yazdığı hikâyelerde savaşı konu almıştır. Ancak daha ziyade romanlarıyla ses getirmiştir. Romanlarında çağdaş insanların çelişkilerini, iktidar ve resmi kurumlara isyanını ele alan yazarın, "**Derviş ve Ölüm**" ile "**Kale**" isimli romanları Türkçeye kazandırılmıştır. Üzerinde durulması gereken bir diğer Boşnak yazar da, tarihi konuları modern bir üslupla ele alan Necad İbrişimoviç'tir. Eserlerindeki karakterler genelde tahsilli kişilerdir. On dokuzuncu yüzyıl başlangıcında Bosna'da yozlaşmış bir bey ailesinin çöküşünü anlattığı "**Uğursuz**" isimli romanıyla, Boşnak edebiyatının dışına çıkmayı başarmıştır. "**Karabey**" isimli diğer romanı da Boşnak edebiyatı adına saygın bir eserdir. İbrişimoviç'in, "**Vjecnik**" isimli son eseri yakın bir zamanda Türkiye'de yayınlanacaktır.

3. Müslüman Boşnakların Tanzimat Edebiyatına Olan İlgileri ve Namık Kemal:

Tanzimat edebiyatının yankıları sadece İstanbul ve onun etrafında değil Osmanlı imparatorluğunun sınırları içinde bulunan diğer bölgelerde iyice hissedilmiştir. Boşnak gençlerinin bir kısmı İstanbul'da çeşitli okullarda öğrenim görüyor, diğer bir kısmı da Osmanlı'nın savaş içinde olduğu cephelerde savaşıyordu. İstanbul'da öğrenim görenler Tanzimat edebiyatının getirdikleri yenilikleri yakından izliyor ve bunu benimsemekte tereddüt etmiyorlardı. Vatan şairi Namık Kemal yazdığı eserleriyle bilhassa tiyatro yaratıcılığıyla Boşnakları da etkiliyordu. Bilindiği gibi tiyatro türüne özellikle önem veren Namık Kemal, altı oyun yazmıştır. Bir yurtseverlik ve kahramanlık oyunu olan "**Vatan Yahut Silistre**" yalnız ülke için değil, Avrupa'da da ilgi uyandırmış ve beş dile çevrilmiştir. "**Vatan Yahut Silistre**" tiyatro eseri, Boşnakçaya farklı çevirmenlerce birkaç defa tercüme edilir. Ahmet Naim isminde bir Boşnak aydını 1916 yılında *Vatan Yahut Silistre* eserini "**Domovina Boj Na Silistri**" olarak tercüme eder. Bu tercümeden sekiz yıl sonra sadece Bosna'da değil Türkiye'de de ad yapmış olan bir ilim erbabı, hocaların hocası Muhammed

Tayyib Okiç⁶ (1924) *Vatan Yahut Silistre'yi "DOMOVİNO"* adıyla tercüme eder ve "*Gayret*" adlı bir dergide tefrika halinde yayımlar.

Boşnak asıllı yazar ve şairlerinin *Vatan Yahut Silistre* adlı tiyatro eserine bu kadar önem vermelerinin sebebi nedir? Silistre kalesinde neler oluyor? Namık Kemal'in "Ya Vatan, Ya Silistre" demesine sebep nedir? Önce buna göz atalım:

Silistre kalesi, bizzat Rus Orduları Başkomutanının yönettiği seksen bin kişilik bir ordu tarafından 15 Mayıs 1854'te kuşatılır. Kale, Arnavutluk'tan Irak'a kadar İmparatorluk'un hemen her yerinden gelen gönüllülerin de içinde olduğu toplam on bin kişilik bir güçle savunulmaktadır. Kırk üç gün süren yoğun saldırıları başarıyla püskürten Müslüman savaşçılar, yiyecek ve cephaneleri tükendiği için, tek kurtuluş yolu olarak görülen bir yarma hareketiyle koca orduyu bozguna uğratırlar. Son derece yalın bir olay üzerine kurulan Vatan yahut Silistre, tüm teknik kusurlarına karşın, Osmanlı toplumuyla tiyatronun buluşmasını sağlamış ve yazarının hiç ummadığı ölçüde etkili olmuştur. Yazarı izleyerek söylersek, Vatan yahut Silistre, Türk tiyatrosunu bulunduğu noktadan ilerilere taşımış, gelişimi açısından da tam bir dönüm noktası oluşturmuştur. Vatan Yahut Silistre piyesi, artan toprak kayıplarımız karşısında vatan coğrafyasını daha fazla küçültmemek için mücadele eden kahramanların hikayesini anlatmanın yanında, böyle bir dönemde kaleme alınmış olması bakımından da dikkat çekicidir. Namık Kemal'in "Vatan" makalesinin sahneye uyarlanmış bir şekli olarak da değerlendirilen bu eser, döneminde olduğu gibi, daha sonraki dönemlerde de büyük akisler uyandırmıştır. Kemal fikirlerini önce makaleler vasıtasıyla, daha sonra da manzum ve mensur eserlerinde dile getirir. Prof. Dr. İnci Enginün *Vatan Yahut Silistre* piyesini değerlendirirken bu konuya dikkat çekmektedir:

"Bu eser, Namık Kemal'in "Vatan" makalesinin sahneye uygulanmasıdır. İslam Bey, makaleyi hemen hemen tamamen okur. Onun Zekiye'ye aşık olması, vatan sevgisi ve şuurunun uyandığı yeni bir kadın tipinin ortaya konulmak istenmesine bağlıdır. Eser bütünüyle bir destan mahiyetindeydi. Sadece iyi, fedakar ve vatanperverlerden ibarettir."

---

6 Bosna Hersek doğumlu olan Prof. Dr. Muhammed Tayyib Okiç, 1. Dünya Savaşı'nda Saraybosna'nın işgal edilmesi üzerine Fransa'ya, oradan da Tunus'a gitti. Türkiye'ye 1940'lı yıllarda gelen Prof. Dr. Muhammed Tayyib Okiç, Türkiye'nin ilk ilahiyat fakültesi olan Ankara İlahiyatın yanı sıra İstanbul, Erzurum ve Konya ilahiyat fakültelerinin kuruluşunda görev aldı. Prof. Dr. Okiç, Temel İslami Bilimler ile Hadis alanında önemli çalışmalara imza attı. Türkiye'deki şu anda 27 ilahiyat fakültesinde görev alan hocaların önemli kısmını yetiştiren Prof. Dr. Okiç, 1978 yılında Ankara'da vefat etti. Varislerinin talebi doğrultusunda Prof. Dr. Okiç'in cenazesi, özel izinle Saraybosna'ya getirildi ve buradaki Bare Mezarlığı'nda defnedildi.

Vatan Yahut Silistre, yazıldıktan sonra hem devrinde, hem de daha sonraki dönemlerde yüzlerce kez oynanmış, hiçbir tiyatro eserine nasip olmayacak bir ilgiye mazhar olmuştur. Buna rağmen eser hakkında bazı eleştiriler de yapılmıştır. Bazı eleştirilenler, eserin konusunu basit bulur. Bir Rus tenkitçisi de *Vatan Yahut Silistre'nin* konusunun Victorien Sardou'nun La Patrie adlı oyunundan alındığını iddia etmesine rağmen Tanzimat Edebiyatında Fransız Tesiri isimli eserinde Cevdet Perin her iki eseri de birbiriyle mukayese ederek böyle bir benzerliğin söz konusu olmadığını ortaya koyar. Eser 1 Nisan 1873'te Gedik paşa Tiyatrosunda temsil edilen *Vatan Yahut Silistre* büyük bir ilgi görür. Eseri seyretmeye gelen her kesimden insan, oyunun heyecanına kendilerini kaptırmak için, "Eksik olma Kemal!" şeklinde tezahüratta bulunmuş, oyunu sonunda da bu tezahüratlarına devam etmişlerdir.

Bosna'da Namık Kemal'in eserlerinden yapılan çeviriler şunlardır:

YAZAR ADI	ESERİN ORJİNAL ADI	ESERİN ÇEVİRİ ADI VEYA BOŞNAKÇASI	ÇEVİRİ YILI	ÇEVİRMENİN ADI VE SOYADI	ESERİN BASILDIĞI: YER, DERGİ VEYA GAZET
N. KEMAL	ZAVALLI ÇOCUK	SİROTO DJETE	1891	Hilmi Muhibić	Sarajev
N. KEMAL	TESELLİ	UTJEHA	1895	Safvet Başıagić	"Nada"
N. KEMAL	AĞITLAR	JADİKOVKE	1897	Mirza Safvet	"Bosanska Pošta"
N. KEMAL	KİM.YARDIM İSTEME	Nİ OD KOG NE TRAŽI...	1902	Musa Čazim Čatić	"Behar"
N. KEMAL	HAKİKATLE TANIŞMAK	S'İSTİNOM SE UPOZNATI	1902	Musa Čazim Čatić	"Behar"
N. KEMAL	CEZMİ	DŽEZMİJA	1902	Aleksa J.Popović	"Bosanska Vila"
N. KEMAL	AĞITLAR	İZ JADİKOVKI	1907	Mirza Safvet	"Ogledalo"
N. KEMAL	RÜYA	SAN	1908	Smailaga Džemalović	Mostar
N. KEMAL	ŞAİR NEDİR	ŠTA JE PJESNIK	1911	Milan D.Bajić	"Bosanska Vila"

N. KEMAL	VATAN& SİLİSTRE	DOMOVİNA BOJ NA SİLİSTRİ	1916	Ahmed Naim	"Mostar"
N. KEMAL	VATAN	DOMOVİNO	1924	M.Tajib Okić	"Gajret"
N. KEMAL	VATAN AŞKI	DOMOVİNSKA LJUBAV	1924	M.Tajib Okić	"Gajret"
N. KEMAL	MURABBA	MURABA	1963	Milenko Babić	"El-Emel"

Öte yandan “YENİ DÖNEM” gazetesine bir demeç veren “Maksad” Derneği Başkanı ve “Dağ” Derneği Astbaşkanı Abdullah Rahte, bir konuşmasında Bosna’daki tiyatro tarihçesi üzerinde durur. Gazeteci Taner Güçlütürk, Abdullah Rahte’den aldığı bilgileri bize şöyle aktarır: “Araştırmalara göre, Bosna’da ilk tiyatro oyunlarının 1895 yılında Hirayet hanelerde oynandığını belirten Rahte, bu oyunların (Hilmi Muhibiç’in tercümesiyle) Namık Kemal’in oyunları olduğunu söyler. Aynı yerlerde Başağaç’ın, Riza Beg Kapetanoviç gibi yerli yazarların da eserlerinin oynandığını ifade eden Rahte, tiyatro repertuarlarının genelde Türk eserleri olduğunu altını çizer. O yıllarda kadın oyuncunun tiyatrodaki yer almasının mümkün olmadığını belirten Rahte, Osmanlı idaresinin ayrılışı ardından her yerde (Turska čitaonica) Türkçe sınıflarının açıldığını, bununla başlıca amacın Osmanlı idaresi ayrılmasına rağmen Türk dili, kültür ve geleneğinin devam ettirilmesinin istendiğini vurgular. O dönemlerde sahneye çıkan ilk kadın şarkıcı ve oyuncunun Bahriye Hociç olduğunu kaydeden Rahte, “Emina” balesi gibi bale ve oyunların İslam gelenek ve göreneklerine uygun bir şekilde hazırlandığına dikkati çeker. Bu dönemden sonra Bosna’da Abdullah Muratbegoviç’in oyunları en fazla oynanırken, küçük, dar ve kısıtlı imkanlar içerisinde oynan bu tiyatro oyunlarına “Gayret” Derneğinden destek geldiğini söyler. Rahte, açılan yarışmalar sayesinde yılın en iyi oyun ve oyuncularının seçildiğini, “Gayret” Derneğinin başlıca amacının da İslam ülküsünün sürdürülmesi” olduğunu belirtir. ⁷

---

⁷ Kosova Türk Tiyatrosunun tarihi masaya yatırıldı, Taner Güçlütürk, “YENİ DÖNEM” GAZETESİ, 29 Kasım 2006.

4. Sonuç:

Boşnaklar, Osmanlı'da devletin, idari, askeri, ilmi ve edebî alanlarında önemli konumlara yükselmişlerdir. 1878 yılında Berlin Anlaşması ile Osmanlı yönetiminden ayrılarak Avusturya'ya katılan Bosna-Hersek, daha sonra da Yugoslav Federal Cumhuriyetlerinden biri olur. 1991 yılında ise bağımsızlığını kazanır.

Müslüman olan ve Osmanlı İmparatorluğunun kültür çevresine giren Boşnaklar, Türkçe eserler vermeye başlar. Tanzimat'ın ilanından sonra bu ilgi İstanbul'da okuyan Boşnak gençleri vasıtasıyla daha da artmış, başta Namık Kemal olmak üzere Tanzimat aydınlarının eserlerinden bir çoğu Boşnakça'ya tercüme edilmiştir. Bilhassa tiyatro eserlerinin öne çıktığı bu eserler, bugün Boşnak bilim adamlarının derin ilgisini çekmiş ve çeşitli araştırma ve incelemelere konu olmuştur. Bu sayede edebi ve fikri alanda da İstanbul'u merkez kabul eden Boşnak aydınları, aslında bu uzun ayrılık yıllarını, bağımsızlık tadında ama biraz da teessürle yeniden anmaktadırlar.

KAYNAKÇA

- BUTOROVİĆ, Dzenana (1997). *Boşnak Sözlü Edebiyatı Hakkında Birkaç Söz*, (çev.: K. Filan), Türk Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, S. 409, Ocak 1997, s. 295-299.
- GEÇER, G. Osman (2009). *Bosna-Hersek'te Bir Osmanlı Aydını: Salih Safvet Başıç*, Tuzla Kantonu Arşivi Yayınları, Saraybosna/Tuzla.
- SUĆESKA, Avdo (1980), *Osmanlı İmparatorluğunda Bosna*, Prilozi za orijentalnu Filologiju III.